

Styckekranen på Skeppsholmen

STAFFAN NILSSON, *Fil.dr i konsvetenskap, byggnadsantikvarie*

SEDAN LÄNGE har styckekranen, en plåtklädd väderkvarnsliknande pjäs, sin plats invid kajkanten nedanför Slupskjulsplan på Skeppsholmen – den stora öppna plats som ställdes i ordning till festivalområde inför millennieskiftet och där hela världens jazzelit samlas under fem dagar den tredje veckan i juli varje år.

För att flytta de tunga kanonerna in och ut ur skeppen och för att lägga upp och avhämta landartilleriets pjäser på Skeppsholmen behövdes det en rejäl lyftanordning – en styckekran. En sådan fanns på plats redan 1647, vid nuvarande Östra Brobänken, på holmens östra sida. Den var uppförd på en brygga i Ladugårdslandsviken, som hade byggts samtidigt med kranen. Den nuvarande träkajen byggdes först 1894. Flottan flyttade 1680 från Stockholm till Karlskrona och i fortsättningen användes kranen och bryggan endast sporadiskt.

Sedan flottan återvänt till sina holmar på 1710-talet utnyttjade man den gamla lyftanordningen flitigt, men under ständiga kontroverser med lantmilitären som disponerade en del av området kring kranen för sina kanoner.

År 1735 beslöt man att anlägga en ny lastagebrygga och uppdraget anförtroddes slottsbyggmästaren Petter Gerde. Denne olycklige entreprenör

”Kranen drevs av två trumphjul där som mest tio karlar vandrade runt i vardera ekorrhjulet”

hade kommit en god bit på väg när det inte bar sig bättre än att hela konstruktionen gled ut i vattnet. I fortsättningen gick det mycket långsamt med bryggan, som blev klar först i slutet av 1740-talet. Då visade det sig emellertid att den gamla styckekranen från 1600-talet hade gjort sitt och bräckts när man skulle lyfta några nyinkomna 24 punds kanoner.

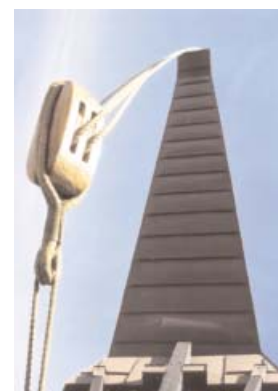
Den gamla kranen togs ned 1751 och redan samma år stod den nuvarande färdig till en kostnad av 4 000 daler silvermynt. Den är uppförd av korsvirke och bräder och utvändigt plåtklädd. Kranen drevs av två trumphjul där som mest tio karlar vandrade runt i vardera ekorrhjulet. Den rörliga huven med lyftarmen och själva maskineriet kunde vridas runt på en pivå av trä.

När kranen provbelastades 1892 var den mäktig att lyfta sju och ett halvt ton. Den kom sista gången till praktisk nytta 1908, när masten till den nya ra-

diostationen på Skeppsholmen lyftes upp ur vattnet.

Kranen blev byggnadsminnesmärke 1935 och reparerades tre år senare. Den fick en ny plåtbeklädnad 1967, men brann 1978 och restaurerades nödtorftigt. Det enda som då fanns kvar av maskineriet var patetiska rester av trumphjulen. Under 2003 genomförde Statens fastighetsverk en ordentlig restaurering av kranen, som nu återigen fungerar. Den kommer i fortsättningen också att användas som ett Skepps- och Kastellholmsmuseum för de många fynd som gjorts under arbeten på öarna. Kranen disponeras även av sällskapet Galärerna, som är en sammanslutning av före detta civilanställda vid Örlogsvärdet i Stockholm.

Anders Wägberg som arbetar vid

Tågvirke och block har tillverkats av hantverkare på Skeppsholmen.

Kranens 'maskineri' har tillverkats av utvalt virke från Venjans såg i Dalarna.

svf på Skeppsholmen har haft ansvaret för upprustningen av styckekranen. Det rekonstruerade maskineriet byggdes av utvalt virke från Venjans såg i Dalarna av timmermän som arbetar med Stockholmsbriggen, som byggs på Skeppsholmen. Tågvirket kommer från Pille Repmakarn på Skeppshol-

men och blocken har tillverkats av Stockholmsbriggens hantverkare.

Under Skeppsholmsdagen i september förra året lyftes lätt en 500 kilo tung kanon med bara två man i tramp-hjulen, en demonstration som väckte stort intresse bland besökarna.

Styckekranen är ensam i sitt slag i

Sverige. I Karlskrona finns däremot en mastkran av sten, som stod färdig 1806. Den drevs av fyra gångspel, som betjänades av 96 man samtidigt. På Kastellholmen fanns en mastkran av trä som troligen var uppförd 1661 och revs jämnt 200 år senare, sedan en ny kran hade uppförts på Galärvarvet. **KV**